

УДК 930(477): 929 М. Ковальський

*Олександр Мельник***ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ ПАВЛОВИЧА КОВАЛЬСЬКОГО**

У статті здійснено аналіз громадської діяльності відомого історика Миколи Ковальського (1929–2006). Звертаючи увагу на перебування вченого у структурі освітніх і наукових установ у Львові, Дніпропетровську й Острозі, висвітлено його участь у тих видах громадської активності, які поклалися на педагогічних і наукових працівників у радянський період. Встановлено, що в другій половині 1980-х – на початку 2000-х рр. він долучався до таких форм громадської діяльності, як захист пам'яток історії та культури, відстоювання прав україномовних видань та охорони природного середовища.

Ключові слова: Микола Ковальський, громадська діяльність, Львів, Дніпропетровськ, Острого.

Громадська діяльність є одним із напрямів, що займають помітне місце у житті соціально-активних діячів, зокрема, освітянських і наукових працівників. До основних форм реалізації громадської активності більшість учених відносять: участь у формуванні та роботі органів влади, у виробленні та прийнятті суспільно важливих рішень, контролі за діяльністю органів влади, організації суспільно значущої діяльності, створенні різноманітних громадських об'єднань, груп, організацій за суспільними та особистісними інтересами та ін. [24, с. 44]. У діяльності М. Ковальського виділяються окремі з цих напрямів. Він, зокрема, долучався до науково-організаційної (створення джерелознавчої школи, організація та проведення наукових конференцій, заснування філій дослідницьких товариств і т. д.), суспільно-корисної, громадсько-політичної, ідеологічно-виховної активності, відстоювання прав української мови, захист історико-культурної спадщини Придніпров'я та природного середовища Острожчини.

Зважаючи на те, що перший напрям частково проаналізований у наукових дослідженнях і спогадах про вченого, звернемо увагу на інші, які не знайшли належного опрацювання. Фрагментарні свідчення про виконання М. Ковальським громадських обов'язків у студентські роки містяться у дослідженні В. Яремчука [34]. У спогадах Г. Швидько частково відображено його навчально-виховну діяльність на історичному факультеті Дніпропетровського держуніверситету [33]. В. Баталов згадував про участь науковця у природоохоронній акції наприкінці 1980-х рр. [4; 5]. Використання джерел дає можливість відтворити деякі напрями громадської активності М. Ковальського протягом усього життєвого шляху. Це може бути тематичною частиною до комплексного та різностороннього портрета діяча.

Ученими-психологами громадська діяльність визначається як творча сила, що уособлює ініціативний вплив особистості на навколишнє середовище [10]. Така активність має на меті впливати на прийняття суспільно-важливих рішень шляхом участі особистості в неполітичних відносинах з іншими людьми та суспільством в цілому [24, с. 44-45; 31]. Її основу складають: інтерес до громадської роботи, організаторські здібності, ініціативність, вимогливість до себе, відповідальність за виконання громадських доручень, готовність допомагати іншим [24, с. 44-45].

Ці риси певною мірою відобразилися у громадській діяльності Миколи Ковальського. У 1989 р. Ю. Мицик зазначав, що, поряд з іншими рисами, останнього відзначають чуйність, інтелігентність, сумлінність і постійна готовність допомогти [26, с. 2]. Будучи вченим-істориком, він, передусім, турбувався про розвиток науки, проявляючи ініціативу, вимогливість та організаторські якості у цьому напрямі.

Оскільки періоди навчання та праці вченого проходили переважно в радянський час, коли учні та вчителі шкіл, студенти та викладачі ВНЗ мусили брати участь у визначених видах громадської діяльності, то він уже з перших післявоєнних років був задіяний у суспільно корисній роботі. У старші шкільні роки М. Ковальський почав долучатися до позакласних форм роботи, тому директор середньої школи №1 у 1946 р. писав, що «в громадсько-політичній і культурно-масовій роботі школи Ковальський приймав активну участь...», зокрема, за власною ініціати-

вою допомагав учителям виготовляти наочні засоби, виявляючи при цьому велику старанність [18, арк. 1].

У 1947–1952 рр., навчаючись на історичному факультеті ЛДУ імені І. Франка, майбутній історик змушений був виконувати громадські обов'язки: профорга курсу, голови профбюро факультету, головою Ради місцевого студентського наукового товариства [3, арк. 115], вступив у комсомольську організацію факультету (березень 1950 р.), включившись у громадську роботу [12, с. 2].

У ці роки життя студентів, як і викладачів, у вишах було надмірно політизованим, про що згадував тогочасний молодий історик, згодом доктор історичних наук, професор С. Макарчук: «...у 1950-х роках навчання і громадське життя студентів, а також наукова та навчальна праця викладачів Львівського університету перебували у межах чітко окресленого ідейно-політичного та психологічного поля норм поведінки «радянських» людей...» [25]. За вказівкою або ж за безпосередньою участю керівництва університету чи факультету проводились комсомольські, комсомольсько-профспілкові, курсові студентські збори, на яких місцеві лідери ВЛКСМ викривали і засуджували тих, хто не брав активної участі у громадській діяльності факультету [11, арк. 2, 15зв.; 34, с. 23], не кажучи вже про діяльність у «щоденному житті курсу й університету» [28, с. 13].

Певні моменти для розуміння профспілкової роботи розкриває стаття М.Ковальського в ідеологічному друкованому органі ЛДУ імені І. Франка – газеті «За радянську науку». З її тексту видно, що він, будучи тоді третьокурсником, проводив збори студентів першого курсу, на яких присутніх ознайомлювали зі статутом профспілок, завданнями членів, обов'язками профоргів у академгрупах і т. д. [23, с. 1].

Виконання подібних функцій було вимогою часу. На це молодий історик спочатку мусив погоджуватися, щоб мати можливість навчатися, але згодом відійшов від таких позицій. Цим можна пояснити той факт, що вже у 1949 р. за «недопрацювання» у громадських справах його різко критикували на зборах факультету. А в провину ставили те, що він не вникає в недоліки своєї громадської роботи, «проводить ту думку, що кожен відповідає лише сам за себе, і не має йому ніякого діла до інших, всупереч радянському колективному прислів'ю: «Один за всіх і всі за одного»» [11, арк. 17].

Однокурсник М. Ковальського В. Овсійчук згадував, що той «...вів на рідкість концентроване життя, заповнене до краю навчанням», він «лише учився, і вчився надзвичайно добре». Багатьох це дратувало, деяких озлоблювало, що виражалося в однозначній вимозі: коли він буде активнішим на курсі. А серед студентів-однолітків було чимало охочих довести свої вірнопідданість і ура-патріотизм [28, с. 14], що створювало атмосферу «енкаведизму, сексотства, зрадництва», «ідейного та політичного терору» [22, с. 23]. Особливо це відчувалося у Львові, де боротьба з працівниками освітніх і наукових установ почалася відразу після війни [9, с. 105-106].

Формою втечі від цього стало переведення студента на заочну форму навчання і початок роботи вчителем в острозьких школах у 1950 р. Тут ситуація була простішою, однак доводилося виконувати безліч громадських обов'язків, які покладалися на працівників шкіл. У вільний від навчання час вчительські колективи зобов'язувалися систематично проводити політико-виховну та агітаційно-масову роботу серед населення в окремому, закріпленому за школою терені. Це забирало багато часу, який можна було використати раціональніше, наприклад, на удосконалення фахової підготовки [29, с. 58].

Отож, молодий педагог брав участь у методичній роботі місцевих шкіл, був головою предметної комісії вчителів історії району. У середній школі №3 його обрали пропагандистом і агітатором у вчительському колективі, секретарем учнівської й вчительської шкільних комсомольських організацій. При цьому він був членом РК ЛКСМУ, головою групи лекторів-доповідачів комсомолу, обирався делегатом районних, обласних конференцій ЛКСМУ [3, арк. 114зв.-115].

Подібні обов'язки М. Ковальський мусив виконувати і пізніше, зокрема в роки аспірантури, коли знову обирався головою профбюро факультету, членом профкому університету [3, арк. 114зв.-115], займався питаннями покращення житлово-побутових умов студентів [13, арк. 1]. Уже працюючи в Українському державному музеї етнографії та художнього промислу наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр., історик був керівником семінару з підвищення ідейно-політичного рівня наукових співробітників, редактором стінгазети, очолював бюро відділення Товариства для поширення наукових та політичних знань [2, арк. 12; 17, арк.3].

У той час, як і в пізніші 1970 – 1980-ті рр., фактично діяли норми, виділені М. Нестайком у статті про діяльність мистецтвознавців: участь у громадсько-політичній роботі неодмінно бралася до уваги при перевиборах по конкурсу, захисті дисертацій і присвоєнні вчених звань, нагородженні преміями і грамотами [27, с. 562]. Однак, на нашу думку, для М. Ковальського не питання особистої відзнаки чи винагороди стояло на першому місці. Варто пригадати, що він ще з другої половини 1960-х – початку 1970-х рр. перебував на становищі не благонадійного вченого, який і періодом, і тематикою досліджень викликав підозру, а тому значився на особливому рахунку в КДБ, де його називали «другим Яворницьким». Зважаючи на це, заняття громадською діяльністю, пропагованою партійними органами, ставало способом вимушеного толерування своїх відношень до існуючих порядків і давало можливість надалі займатися педагогічною, науковою, організаційною роботою.

У ці роки, уже працюючи доцентом, а пізніше – деканом у Кривому Розі, М. Ковальський брав участь у тих видах громадської активності, які покладалися на педагогічних працівників вишів: обирався членом партійного бюро, був агітатором академгрупи студентів. Разом з тим, долучався до відповідної роботи у Дзержинському районі міста, очолюючи секцію суспільно-політичної роботи відділення товариства «Знання» [16, арк. 1]. Її представники мали читати лекції, проводити бесіди, розповідаючи про переваги радянського способу життя [32].

З 1967 р., коли вчений перейшов на роботу в Дніпропетровський держуніверситет, громадські обов'язки, що ставилися перед ним, були пов'язані з навчальними та суспільними потребами. На початку 1970-х рр. науковець долучався до діяльності місцевих органів влади [14, арк. 2], брав участь у комісії для перевірки стану виховної роботи в місцевих хіміко-технологічному та металургійному інститутах (на кафедрі суспільних наук) [2, арк. 46-47], спрямовував підготовку та проведення виборів до Верховної Ради СРСР у 1979 р., очоливши дільничну виборчу комісію, за що 21 березня отримав подяку керівництва університету [2, арк. 100; 15, арк. 2].

У 1960 – 1980-х рр. важливу роль у діяльності науково-педагогічних кадрів та студентів відіграла ідейно-виховна робота, завданнями якої проголошувалися прищеплення молоді наукового світогляду, громадянської відповідальності, патріотизму, високих моральних цінностей, але, в той же час, слугували методом виховання її у руслі пануючої ідеології. Наскільки поширеною була така практика в Дніпропетровському держуніверситеті видно хоча б з того, що у 1971-1972 навчальному році системою політичного навчання охоплювалися 1242 співробітники вишу [20, с. 172-173]. Це позначалося на навчальному процесі. М. Ковальський, який з 1969 р. періодично був куратором академгруп факультету, таким чином організовував навчально-виховну роботу зі студентами: проводив теоретичні лекції, індивідуальні бесіди, роботу з активом курсів, відвідував комсомольські збори. Значної уваги надавав питанням профорієнтації студентів та розподілу їх на роботу в школи [2, арк. 47, 118].

За роки роботи у Дніпропетровському університеті історик був членом партбюро історико-філологічного (з 1971 р. – історичного) факультету, у 1974–1975 і 1985–1987 рр. – обирався його секретарем [14, арк. 2]. На початку роботи у виші на нього також покладалися обов'язки партгрупорга кафедри історії СРСР та УРСР [2, арк. 46-47, 86]. Головною метою цих університетських партійних структур також було ідеологічне виховання студентів, адже тут приймалися рішення, зорієнтовані на комплексний підхід щодо ідейно-виховної роботи, розвитку системи політнавчання, підвищення якості агітації та лекційної пропаганди [20, с. 172]. Як згадувала професор Г. Швидько, представники партбюро і профбюро факультету дуже часто відвідували студентів навіть у гуртожитках. Одним із них був М. Ковальський, який з першої зустрічі в гуртожитку №2 восени 1967 р. запам'ятався тодішній студентці «...довготелесим чоловіком у світло-сірому вузькому демісезонному пальто..., з привабливою увагою шевелюрою і занадто суворим виразом обличчя...» [33, с. 22].

Час від часу науковець виступав з публічними лекціями (що було поширеною тоді практикою ідейно-виховної роботи), теми яких стосувалися наукової проблематики, зокрема, досліджуваних ним питань: тогочасної історіографії, історичних подій періоду раннього нового часу та ін. Вони призначалися як для громадськості, так і для педагогічних працівників, адже слухачами неодноразово ставали викладачі історії та суспільствознавства з технікумів міста й області. У 1981–1982 рр. Микола Павлович прочитав 30 таких лекцій для студентів, учителів і підшефних університету організацій [2, арк. 29-29зв, 47, 60зв., 118].

Отже, починаючи з юнацького віку, М. Ковальський мусив, як це вимагалось у той час, долучатися до різних напрямів трудової, суспільно-політичної та культурно-побутової діяль-

ності, найчастіше пов'язаної з участю в університетських структурах навчально-виховного спрямування.

Цікаво розглянути громадську активність особистості з точки зору уособлення ініціативного впливу на оточуюче середовище, на інших людей і на саму себе. Для окреслення таких видів визначальним є рівень емпатії, тобто розуміння емоційного стану іншої людини та співпереживання. Він виступає специфічним чинником розвитку громадської діяльності, адже для більшості інших сфер реалізації зусиль (навчальної, пошукової, творчої та ін.) не є настільки важливим [31].

Будучи людиною науки, М. Ковальський найбільше цікавився сферами самореалізації, спрямованими на здобуття нових наукових знань, організацію наукових форумів, виховання молодих дослідників історії України. У свідомості колег склалося враження, що він належить до тих академічних учених, які живуть в ім'я науки, а себе продовжують в учнях і наукових працях [19, с. 70]. За словами С. Абросимової, історик постійно генерував ідеї, котрі втілювалися у курсові та дипломні роботи, кандидатські та докторські дисертації, наукові збірники, монографії, конференції тощо [1, с. 59]. Результатом цього стало формування плеяди професійних істориків, адептів його школи, проведення всеукраїнських та міжнародних конференцій, заснування низки науково-дослідних центрів у Дніпропетровську й Острозі.

Варто звернути увагу на факти участі дослідника в другій половині 1980-х – на початку 1990-х рр. у таких напрямках громадської активності, як відстоювання прав української мови, захист історико-культурної спадщини та природного середовища. Відзначимо, що він не був учасником демонстрацій чи громадських акцій, але долучався до вироблення публічних листів, що мали би вплинути на прийняття суспільно важливих рішень.

Досліджуючи минуле українських земель, М. Ковальський не залишався байдужим до охорони пам'яток історичної давнини. Його прізвище стояло одним із перших у списку 175 викладачів і студентів історичного факультету Дніпропетровського університету, які підписали лист до міської й обласної влади з вимогою врятувати залишки важливої історичної пам'ятки – фортеці Кодак, розташованої в межах с. Старі Кайдаки. У той час вона була пошкоджена незаконним видобутком каміння і постало питання про її збереження. Підкріплюючи лист історичною довідкою, автори зверталися з закликом негайно вжити рішучих заходів, щоб зупинити знищення цього історичного об'єкту [6, с. 3]. Уже на початку 2000-х рр. дослідник, разом із низкою провідних істориків, поставив підпис під відкритим листом до міського голови м. Дніпропетровська І. Куліченка, у якому закликали встановити історичну справедливість: відзначати дату заснування міста не від російського імперського Катеринослава 1776 р., а від часу спорудження фортеці Кодак у 1635 р., про що свідчив його старовинний герб [30, с. 4].

Попри те, що учений працював у російськомовному Дніпропетровську і вимушено підкорявся тенденції публікації праць російською мовою [22, с. 20], його можна віднести до когорти працівників, які зберегли громадянську свідомість. Про це свідчить реакція вчених місцевого університету на ситуацію довкола обласної газети «Зоря» у 1990 р. Редакція вирішила перевести її на двомовність, із запровадженням, поряд з українськомовними, російськомовних публікацій, щоб, таким чином, збільшити кількість передплатників. Відповідаючи на це, знані педагоги та науковці вишу надіслали в обласний комітет КПУ відкритий лист (опублікований на шпальтах газети «Зоря» 21 вересня 1990 р.). Серед підписантів – доктори історичних наук М. Ковальський, С. Плохій, Ю. Мицик, Г. Швидько, а також професор кафедри української літератури, член Спілки письменників України К. Фролова, голова Товариства української мови В. Перехрест та ін. [8, с. 2].

Обґрунтовуючи свою позицію, вони звертали увагу на те, що подібні рішення суперечать інтересам корінного населення України, тим більше прийняті у час, коли «гостро стоїть проблема відродження української мови й культури, виведення їх із тяжкого становища...». Особливо тяжким, на їхню думку, воно було на теренах Дніпропетровщини, де, у порівнянні з двома газетами українською, виходить п'ять російською, не згадуючи вже кількості центральних видань цією мовою. Тому, «не доводиться говорити про якусь дискримінацію російськомовного читача, швидше навпаки». Пропоноване нововведення автори статті розцінили як новий удар по українському слову у місті й області. Призвідцями цього, фактично, визнавалися місцеві партійні структури, звинувачені у захисті російськомовних громадян. Далі у листі робився недвозначний висновок: «Складається враження, що обласний комітет Компартії України незацікавлений у виконанні Закону про мови в Українській РСР, як у старі, застійні часи, посилаючись на “інтереси трудящих”» [8, с. 2]. Для таких висновків необхідно було мати не лише громадянську свідо-

мість, але й особисту мужність, адже подібні заяви навіть в останні часи існування радянського режиму не віщували нічого доброго [21, с. 169].

Ще одним напрямом громадської діяльності М. Ковальського, на який варто звернути увагу, був екологічний рух. Його турбувало погіршення природного стану рідної Острожчини. Працюючи в Дніпропетровську, історик часто відвідував батьківську домівку, дізнавався про місцеві проблеми і, маючи авторитет у наукових колах, намагався допомогти громаді. Для прикладу, в середині – другій половині 1980-х рр. йшла боротьба з партійними рішеннями про будівництво поблизу с. Переморівка Шумського району Тернопільщини надпотужного комбінату з виробництва отрутохімікатів. Він міг загрожувати здоров'ю мешканців густонаселених районів Рівненської, Тернопільської та Хмельницької областей, до того ж мав будуватися на родючих ґрунтах і в безпосередній близькості до лісового заказника «Суразька дача», де збереглися рідкісні види фауни та флори. Проти цього запротестували жителі довколишніх міст і сіл, екологи, біологи. Микола Павлович, «... стурбований станом екології... краю», звертався з листом до Державного комітету природи УРСР, наголошуючи на небезпечності подібного заходу [4, с. 3; 5, с. 3].

На захист природного середовища Острожчини був спрямований колективний лист «Врятувати заповідний край», опублікований на шпальтах районної газети в червні 1990 р. Швидше за все, М. Ковальський виступив ініціатором створення листа, адже він єдиний з авторів був уродженцем цих теренів. Серед інших його підписали дев'ять працівників Дніпропетровського університету, зокрема, професори А. Болебрух, В. Калашников, І. Ковальова, доценти Ю. Мицик, С. Плохій, Т. Ліповська, викладачі Г. Виноградов, О. Журба та Є. Чернов. Ним вони оголошували протест проти подальшого будівництва Хмельницької АЕС і через газету висловили підтримку жителям Острога та району, які виступали за припинення діяльності станції, що негативно впливала на екологію краю [7, с. 2].

Отже, громадська активність М. Ковальського включала в себе різні види, напрями і форми роботи. У радянський період він долучався до суспільно-корисної, громадсько-політичної, ідеологічно-виховної діяльності. Це можна вважати необхідним кроком, на який «людина науки» змушена була йти, щоб мати можливість перебувати у перманентному науковому та навчальному середовищах. З точки зору емпатії найбільш інтенсивно він працював у науково-організаційній сфері, досягнувши тут чималих результатів, долучався до захисту історико-культурної спадщини, україномовних видань та охорони природного середовища.

Список використаних джерел і літератури:

1. Абросимова С. В. Людина і вчений. *Дніпропетровський історико-археографічний збірник*. Дніпропетровськ, 1997. Вип. 1. С. 58-60.
2. Архів Дніпропетровського національного університету ім. О.Т.Гончара, особова справа М.П. Ковальського. Почато 26 серпня 1963 р. – закінчено 4 липня 1994 р. 185 арк.
3. Архів ІН НАНУ (Архів Інституту народознавства НАН України). Ф.1. Оп. 3. Спр.47. 278 арк.
4. Баталов В. Збережімо Павчину криницю! *Молодь України*. 1987. 14 липня. С. 3.
5. Баталов В. Спаси Миколину криницю... *Зоря комунізму*. 1987. 9 липня. С. 3.
6. Взривы у крепости / Болебрух А. и др. *Днепр вечерний*. 1990. 27 марта. С. 3.
7. Врятувати заповідний край / Ковальський М. та ін. *Зоря комунізму*. 1990. 7 червня. С. 2.
8. Газету хочуть читати всі / Мицик Ю.А. та ін. *Зоря*. 1990. 21 вересня. С. 2.
9. Герегова С. В., Марусин Т. В. Розвиток вищої освіти в західному регіоні України (друга половина 40-х – перша половина 50-х рр. ХХ ст.). *Український історичний журнал*. 1997. №3. С. 101 – 108.
10. Гусева А. В. Психологічні чинники готовності особистості до громадської активності: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Одеса, 2009. 19 с.
11. ДАЛО (Державний архів Львівської області). Ф. Р-119. Оп.17. Спр. 128. 72 арк.
12. Дриль В. На вірному шляху. *За радянську науку*. 1950. 18 березня. С. 2.
13. ДФАРК (Домашній (фамільний) архів родини Ковальських). Характеристика аспіранта кафедри історії СРСР Львовського госуниверситета ім. Ів. Франко тов. Ковальського Николая Павловича. [без дати]. 1 арк.
14. ДФАРК. Характеристика заведуючого кафедрой историографии и источниковедения Днепропетровского госуниверситета, доктора исторических наук, профессора Ковальского Николая Павловича. [9 ноября 1987 г.]. 2 арк.
15. ДФАРК. Характеристика заведующего кафедрой историографии и источниковедения Днепропетровского ордена Трудового Красного Знамени государственного университета имени 300-летия воссоединения Украины с Россией Ковальского Николая Павловича, [без дати]. 2 арк.
16. ДФАРК. Характеристика на декана загальнонаукового факультету Криворізького державного педагогічного інституту доцента Ковальського Миколу Павловича, м. Кривий Ріг, 24 березня 1967 р. 2 арк.
17. ДФАРК. Характеристика на завідуючого відділом етнографії Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР, кандидата історичних наук Ковальського Миколу Павлови-

ча, росіянина, що народився в 1929 році в м. Острозі Ровенської області, члена КПРС з 1959 р., 8 травня 1963 р. 3 арк.

18. ДФАРК. Характеристика [учня Острозької середньої школи №1 Ковальського Миколи Павловича], Острог, 28. VIII. 1946 р. 1 арк.

19. Журба А. Слово про вченого. *Осягнення історії. Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя*. Острог Нью-Йорк, 1999. С. 69-70.

20. Історія Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2008. 308 с.

21. Ковалева І. Жизнь, проведенная в могиле: Исповедь археолога. Днепропетровск, 2008. 192 с.

22. Ковальський М. П. Історик і історіографія. *Дніпропетровський історико-археографічний збірник Дніпропетровський історико-археографічний збірник*. Дніпропетровськ, 1997. Вип. 1. С. 13 – 27.

23. Ковальський М. Перші профспілкові збори. *За радянську науку*. 1949. 23 вересня. С. 1.

24. Комашко Л. Г. Громадська активність як засіб побудови соціально-безпечного середовища. *Вісник Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова. Психологія*. 2015. Т.20. Вип.3. Ч.1. С. 43-53.

25. Макарчук С. Історичний факультет Львівського університету у 1951 – 1956 роках. URL: <http://archive.lnu.edu.ua/stepan-makarchuk-istorychnyj/fakultet-lvivskoho-universytetu-u-1951-1956-rokah/>.

26. Мицик Ю. Вчений і педагог. *За передову науку*. 1989. 25 березня. С. 2.

27. Нестайко М. Громадсько-політична активність мистецтвознавців Львова (середина 1960-х – середина 1980-х років). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2013. Вип. 23. С. 562-571.

28. Овсійчук В. Півстоліття тому... *Осягнення історії. Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя*. Острог; Нью-Йорк, 1999. С. 13 – 17.

29. Прищепя О. П. Розгортання освітнього життя у Рівному в 40-60-х рр. ХХ ст. *Слов'янський вісник: Збірник наукових праць*. Рівне, 2010. Вип. 9. С. 54-60.

30. Про герб Дніпропетровська / Смолій В. та ін. *Літературна Україна*. 2001. 11 січня. С. 4.

31. Равчев О. Громадська активність як засіб розвитку особистості. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1178>.

32. Хоменко С. Ю. Історична специфіка проведення дозвілля українськими селянами у період 1960-1980-х рр. *Гілея*. 2012. Вип.64. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Gileya/2012_64/Gileya64/I15_doc.pdf.

33. Швидько Г. К. Буденна велич вченого і педагога. *Микола Павлович Ковальський: Ad gloriam... Ad honores... Ad memorandum...* Дніпропетровськ, 2007. С. 20-33.

34. Яремчук В. Студентські роки М.П.Ковальського. *Осягнення історії. Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя*. Острог Нью-Йорк, 1999. С. 18 – 29.

Стаття надійшла до редколегії 27.02.2017.

Александр Мельник

ОБЩЕСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НИКОЛАЯ ПАВЛОВИЧА КОВАЛЬСКОГО

В статье осуществлен анализ общественной деятельности известного историка Николая Ковальского (1929–2006). Обращая внимание на пребывание ученого в структуре образовательных и научных учреждений во Львове, Днепропетровске и Остроге, показывается его участие в тех видах общественной активности, которые должны были выполнять научные и педагогические работники в советский период. Установлено, что во второй половине 1980-х – начале 2000-х гг. он был задействован в таких видах общественной деятельности, как защита памятников истории и культуры, отстаивания прав украиноязычных изданий и охраны природной среды.

Ключевые слова: Николай Ковальский, общественная деятельность, Львов, Днепропетровск, Острог.

Oleksandr Melnyk

PUBLIC ACTIVITY OF MYKOLA PAVLOVYCH KOVALSKYI

Public activity is one of directions taking a noticeable place in life of elucidative and scientific workers. Mykola Kovalskyi was first and foremost a scientist and a teacher, but took part in public useful, public-and-political, ideological-and-educator activity, nature, historic and cultural sights protection. He began his activity in this direction while school and university years. In 1980th – 1960th, working in the structure of Dnipropetrovsk State University, M. Kovalskyi participated in those types of public activity, which depended upon the pedagogical workers of the higher institutions in the Soviet period. In the second half of the 1980th – at the beginning of 2000th the historian participated in such directions of public activity as asserting right of Ukrainian language, protection of historic-and-cultural heritage of Prydniprovia and natural environment of Ostrozhchyna. Thus he was involved in making of public letters that had to influence acceptance of public important decisions.

Key words: Mykola Kovalskyi, public activity, Lviv, Dnipropetrovsk, Ostroh.